

صفر تا صد روحیات یک ژاپنی

بیشتر ما درباره روحیات خاص ژاپنی ها مانند نظم و پشتکارشان در کار شنیده ایم

اما شاید ندانیم زمینه های پیشرفت و خصلت های جمعی چیست و خلاصه ژاپن چطور به این جا رسیده ؟

ZENDEGI-SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

دوشنبه ۲ مرداد ۱۴۰۲

۶ محرم ۱۴۴۵ • ۲۴ جولای ۲۰۲۲

شماره ۲۱۳۸

۲۴۸۸

پرونده

ما از ژاپن و ژاپنی ها چه می دانیم؟ به سرزمین شکوفه های گیلاس و آفتاب تابان معروف است. تماشاگران فوتبالی بعد از هر مسابقه، تا ورزشگاه را تمیز نکنند، به خانه نمی روند. مدرسه های ژاپن روش متفاوتی برای پرورش دانش آموزان شان دارند و مسئولان وقتی اشتباه می کنند یا پرواز فرودگاه ها با تاخیر انجام می شود تا کمر خم می شوند و روبه مردم از آن ها عذر خواهی می کنند. گفته می شود اولین امپراتوری ژاپن ۶۶۰ سال قبل از میلاد مسیح تشکیل شده است. ساکنان اولیه ژاپن «آینوها» قد بلند و ریش انبوه داشتند و ظاهرشان با ژاپنی های امروزی متفاوت بود اما مرآه و مسلک ژاپنی ها در تربیت و روحیات جمعی دست نخورده باقی مانده است. شاید الان در ذهن شما هم سوالات مختلفی درباره روحیات ژاپنی ها می چرخد و دوست دارید پاسخش را بدانید. دکتر امیرباقر مدنی در بخش هایی از کتاب «ژاپن چگونه ژاپن شد؟» به بیشتر این سوالات پاسخ داده و درباره این که چطور ژاپن در مدت کوتاهی به یک کشور پیشرفته و صنعتی تبدیل شده است، سخن گفته. او معتقد است بخشی از این پیشرفت از روحیات جمعی ژاپنی ها تاثیر گرفته که از دوران کودکی به آن ها آموزش داده و در شخصیتشان نهادینه می شود. در واقع پاسخ را باید در سیر تحولات اجتماعی و آمادگی های فرهنگی این کشور پیدا کرد. ما در پرونده امروز زندگی سلام با تکیه بر این کتاب، به بخش هایی پر داختیم که نشان می دهد رفتارهای مسئولانه ژاپنی ها از کجا شکل می گیرد و یک شبه به وجود نمی آید. البته قصد موافقت یا مخالفت با آن ها نداریم!

وقت، طلای بی پروبرگرد ژاپنی ها

«وقت طلاست» همان موضوعی است که کشورهای صنعتی در زمان خیز اقتصادی به آن توجه داشتند. تشویق های اخلاقی، پرداخت پاداش های مادی یا جریمه و تنبیه مالی هم از روش هایی بود که سعی می کردند کارکنان را با آن به کار زیاد و صرفه جویی در وقت مایل کنند. اما در ژاپن لازم نبود روی این کارها تاکید زیادی شود چون قبل از شروع دوره صنعتی هم در ژاپن، زمان مهم و ارزشمند بود. ژاپنی ها به استفاده تمامو کمال از وقتشان عادت داشتند و اگر جایی نیاز به این کار بود، همکاران فرد به او تذکر می دادند. زمان برای آن ها آن قدر مهم بود که ژاپنی ها قبل از اختراع ساعت شنی، برای برآورد زمان یک معیار دیگر داشتند و آن آتش بود. چند مثال برایتان می آوریم. در نوشته های ژاپنی که در طول دوره های مختلف منتشر شده است، مقدار زمینی که یک کشاورز در طول روز باید روی آن کار کند مشخص است، حتی زمان استاندارد لازم برای کشت در زمین های مسطح و کوهستانی به طور جداگانه برآورد شده است. نوشته هایی هم وجود دارد که برای کشاورزان نوعی راهنمای راهایی از فقر است. برای مثال در این نوشته ها آمده است: اگر می خواهید فقر را پشت سر بگذارید باید سحرخیز باشید به طوری که بتوانید در روز دوساعت بیشتر از گذشته کار کنید. در این صورت در طول سال ۷۲۰ ساعت کار بیشتر انجام داده اید که برابر با دو ماه کار معمولی است؛ در حالی که در این مدت دو ماه هزینه اضافی نداشته اید چون غذای اضافی نخورده اید اما به اندازه دو ماه به درآمد شما اضافه شده است.

در اختیار خانواده، همسایه، محل کار و جامعه

انضباط و وقت شناسی ژاپنی ها یک شبه به وجود نیامده است و ریشه در آیین های قدیمی شان دارد که طبق آن کار کردن یک عمل مقدس است. یک ژاپنی کار می کند چون می داند جامعه از او انتظار دارد. کودکان همان سنین پایین یاد می گیرند وقت و وجود انسان متعلق به او نیست و در جه اول

به دیگر افراد خانواده، همسایه، محل کار، روستا و جامعه ای که در آن زندگی می کند، تعلق دارد. بد نیست بدانید توکیو برخلاف شهرهای اروپایی به استثنای فروشگاه های بزرگ، زیبا و پرتردد که هفت روز هفته تا دیروقت باز هستند، جاذبه مهم دیگری ندارد. کوچه ها تنگ و بعضی ساختمان ها زشت است. بیشتر کوچه ها در ژاپن نامی ندارند و خارجی ها برای پیدا کردن نشانی همیشه با مشکل مواجه می شوند، اما اگر در ژاپن از یک ژاپنی نشانی را بپرسید، او به جای این که با اشاره به شما بگوید چگونه به محل مدنظر برسید، خودش همراهی تان می کند و خود را موظف می داند تا جلوی آن محل با شما بیاید و آن را به شما نشان دهد و برگردد، حتی اگر این کار ۵ یا ۱۰ دقیقه و بیشتر از وقت او را بگیرد. در ژاپن معطل جلسه ها نمی شوید، یعنی اگر قرار است همت ساعت ۸ در محلی جمع شوند، بعید است دعوت شدگان ساعت ۸:۳۰ یا ۹ وارد جلسه شوند. تاخیر در حرکت قطار، هواپیما و اتوبوس انگشت شمار است و اگر اتفاق بیفتد حتما با عذر خواهی همراه است. آن ها زیاد اهل بحث و جدل نیستند و سوء تفاهم را با سکوت تحمل می کنند. چون قوانین روشن و واضح نوشته شده است، قاضی ها به نتایج مشابهی می رسند و مردم می توانند نتیجه را قبل از دادرسی پیش بینی کنند به همین دلیل سعی شان بر این است که بدون هزینه و معطلی در خارج از دادگاه به توافق برسند.

سواد آموزی، مهم ترین سرمایه گذاری خانواده ها

سواد آموزی یکی از میراث های فرهنگی ژاپن است به طوری که برای خانواده ها مهم ترین سرمایه گذاری تقبل هزینه آموزش و پرورش فرزندان است. هدف از پس انداز هم در درجه اول تأمین هزینه تحصیلات فرزندان در آینده است و در صد قابل توجهی از درآمد خانواده ها صرف تحصیلات فرزندان می شود. ژاپنی ها حتی اگر در طبقات پایین جامعه زندگی کنند به کتاب خواندن علاقه دارند. مردم ژاپن از دوره سلسله توکوگاوا علاقه زیادی به آموزش و تحصیل فرزندان خود نشان می دادند. به شکلی که روستاییان این کشور در قرن هجدهم با

کمک یکدیگر در روستاهای خود مدرسه راه انداختند. این طور شد که در هنگام انقلاب میچی حدود ۴۳ درصد مردان ژاپنی می توانستند بخوانند و بنویسند در حالی که در همان زمان این رقم در پاریس ۳۰ درصد و در روسیه و چین تنها ۱ درصد گزارش شده بود. شاید عجیب باشد اما وقتی ۸۰۰ سال پیش در چین اولین مدرسه غربی افتتاح شد تنها دو نفر می توانستند کتاب های غربی را بخوانند اما در ژاپن ۵۰۰ نفر با این زبان آشنا بودند.

تمرین کار گروهی

مشق هر شب ژاپنی ها

باسواد کردن تنها هدف ژاپنی ها نیست. خانواده و جامعه از همان اول برای پرورش روحی و جسمی جوانان و تقویت اعتماد به نفس آن ها وقت می گذارند. پدر و مادر ها سعی می کنند با روش های مسالمت آمیز با بچه ها رفتار کنند. اگر بچه ها اشتباه کنند به جای تنبیه، سرزنش می شوند. والدین هر وقت بخواهند می توانند به کلاس های درس کودکان خود بروند، در انتهای کلاس بایستند و به همراه دیگر پدر و مادر ها رفتار فرزندان را در کلاس درس ببینند.

معلم ها برای تقویت اعتماد به نفس بچه ها می خواهند

در زمان حضور و غیاب با صدای بلند حضور خود را اعلام کنند. همچنین هر دانش آموز فرصتی چند دقیقه ای دارد تا درباره مسائل ساده مختلف در کلاس صحبت کند و ضعف کار خود را بگوید. به کودکان آموزش داده می شود که راه موفقیت در زندگی کردن با دیگران است و حتی اگر رقابتی هم در کار باشد، موفقیت هر فردی در گروه موفقیت گروه است. چطور آن ها را با کار گروهی آشنا و از فردگرایی دور می کنند؟ به طور معمول بچه ها را در کلاس به گروه های چهار یا پنج نفره تقسیم می کنند تا تکالیفشان را به طور جمعی انجام دهند و بچه ها به این شکل از کودکی به کار گروهی عادت می کنند. البته کار گروهی برای بزرگترها هم ارزشمند است. برای مثال ژاپنی ها در جلسات سعی می کنند برای نظرات هم وقت بگذارند، نظر ها را به هم نزدیک کنند و به نتیجه ای برسند که مورد قبول جمع است. به طور کلی خودمحوری در ژاپن اصلا پسندیده نیست و تاکید بر کار گروهی و پرهیز از فردگرایی پایه و اساس تعلیم و تربیت است.

[...]

در هنگام انقلاب میچی حدود ۴۳ درصد مردان ژاپنی می توانستند بخوانند و بنویسند در حالی که در همان زمان این رقم در پاریس ۳۰ درصد و در روسیه و چین تنها ۱ درصد گزارش شده بود

وقتی اسم ژاپن می آید، بعضی خیال می کنند مردم هنوز شبیه فیلم و سریال ها با کیمونو و لباس های محلی در شهر راه می روند. ژاپنی ها تاجایی

که توانسته اند مانند ترین داخل ساختمان ها رسوم شان را حفظ کرده اند اما چون پوشیدن روزانه کیمونو کار کردن با آن دست و پاگیر است، بر خلاف هندی ها آن را کنار گذاشتند. در ادارات و دانشگاه ها بیشتر لباس های معمولی می پوشند ولی در اعیاد و مجالس رسمی با کیمونو و لباس های محلی ظاهر می شوند. البته بیشتر ژاپنی ها در خانه، از لباس های راحت و سنتی ژاپن استفاده می کنند. آن ها به شدت موسیقی غربی گوش می دهند. مانند نسل های گذشته خود احترام و ستایش روح اجداد، خوابیدن روی زمین به جای تخت خواب و احترام زیاد به بزرگ تر پای ثابت ارزش هایشان است. نمونه دیگر این که ژاپنی ها هیچ وقت قید غذاهای ژاپنی را نمی زنند. آن ها روی حفظ عادت های غذایی خود محکم هستند. با وجود علاقه پیدا کردن به گوشت هنوز غذاهای سنتی خود را ترجیح می دهند به ویژه که ثابت شده دلیل عمر زیاد مردم ژاپن خوردن غذاهای مختلف دریایی، سبزیجات تازه، حبوبات و ماهی به مقدار فراوان است. بهتر است بدانید ژاپنی ها و ایسلندی ها (که آن ها هم ماهی زیاد مصرف می کنند) بالاترین طول عمر متوسط در جهان را دارند و ساکنان این دو کشور کمتر دچار بیماری های سخت می شوند.

نوشیدنی، راه نمی رود. اگر بخواهید این کار را بکنید صاحب مغازه یا فروشگاه به دنبال تان می آید

و از شما می خواهد جلوی مغازه بمانید، زباله را در سطل زباله جلوی مغازه بیندازید و بعد به راه خود ادامه بدهید. یکی از سنت های قدیمی ژاپن که هنوز دیده می شود، در آوردن کفش ها موقع ورود به منزل و استفاده از دمپایی تمیز است که مهمان و صاحبخانه نمی شناسد. این کار در مدارس هم توسط دانش آموزان و کارکنان انجام می شود یعنی آن ها قبل از ورود به راهروها باید کفش های خود را در بیابورند و از کفش های کثانی مخصوص استفاده کنند. بخش زیادی از مردم در خانه های ۳۰، ۴۰ متری معروف به «لانه خرگوشی» زندگی می کنند و حمام ندارند، حمام های عمومی در هر محله و کوچه ای دیده می شود و ساکنان آپارتمان های کوچک هر روز برای شست و شو، صابون و حوله به دست به این حمام ها می روند.

طرفداران سرسخت و واقعی تمیزی

به حفظ تمیزی و زیبایی شهرشان اهمیت بدهند. حتی در بعضی خیابان های فرعی و کوچه ها، ساکنان محله پیش بند می بندند و پیاده رو های اطراف خانه شان را تمیزی کنند. نتیجه این کار به خصوص در زمستان و زمان بارش برف خودش را نشان می دهد و رفت و آمد را برای همه آسان می کند. کسانی که به ژاپن سفر کرده اند می گویند در ژاپن کسی با بستنی قیفی یا

کار به ویژه کار جسمانی در ژاپن عار نیست و خوار شمرده نمی شود. پاکیزه نگه داشتن محیط یکی از مواردی است که همه جا می توان مصداقش را دید. قسمت زیادی از نظافت مدرسه را دانش آموزان به همراه معلم انجام می دهند و این رویه باعث می شود تعداد فراش های مدرسه خیلی کم باشد. در دبیرستان ها توجه به نظافت، فراتر می رود و دانش آموزان دختر و پسر علاوه بر تمیز کردن کلاس ها به طور گروهی خیابان های اطراف مدرسه خود را جارومی کنند. تمرین این کار از کودکی باعث شده ژاپنی ها در سنین بالا هم

[...]

یکی از سنت های قدیمی ژاپن که هنوز وجود دارد، در آوردن کفش ها موقع ورود به منزل و استفاده از دمپایی تمیز است که مهمان و صاحبخانه نمی شناسد. این کار در مدارس هم توسط دانش آموزان و کارکنان انجام می شود یعنی آن ها قبل از ورود به راهروها باید کفش های خود را در بیابورند و از کفش های کثانی مخصوص استفاده کنند

خرده فرهنگ های آینده ساز

انعام دادن و گرفتن در ژاپن اصلا مرسوم نیست. کارکنان رستوران و هتل ها، راننده های تاکسی و... انتظار دریافت انعام ندارند و گرفتن آن را کسر شأن می دانند. در ژاپن، تکیه گری جایی ندارد. آن بازی را به خاطر دارید که در آن ۹ صندلی می گذاشتند و می گفتند ۱۰ نفر دور صندلی ها بچرخند و به محض دیدن یا شنیدن علامت، هر کس برای خودش جا بگیرد؟ حتما یادتان هست که در آن بازی هر کس نتواند جا بگیرد باخته است، اما در ژاپن این بازی شکل دیگری دارد و به بچه ها می گویند اگر یک نفر روی صندلی جا نشود همه باخته اند. در نهایت بچه ها سعی می کنند جوری روی صندلی ها بنشینند و یکدیگر را در بغل بگیرند که کسی بیرون نماند. ژاپنی ها توجه زیادی به پرورش گل و گل آرایشی و درختکاری دارند. مسئولان مدرسه ها در بیشتر فصل های سال برای دانش آموزان محیطی به منظور پرورش گل مهیا می کنند، آن ها را برای شناخت پدیده های جغرافیایی و آشنایی با اهمیت حفظ محیط زیست به گردش های گروهی منظم می برند و خلاصه این که مدرسه در ژاپن نقش اصلی پرورش افکار و ارزش های ژاپنی را بر عهده دارد.

[...]

در ژاپن قسمت زیادی از نظافت مدرسه را دانش آموزان به همراه معلم انجام می دهند و این رویه باعث می شود تعداد فراش های مدرسه خیلی کم باشد. در دبیرستان ها توجه به نظافت، فراتر می رود و دانش آموزان دختر و پسر علاوه بر تمیز کردن کلاس ها به طور گروهی خیابان های اطراف مدرسه خود را جارومی کنند. تمرین این کار از کودکی باعث شده ژاپنی ها در سنین بالا هم به حفظ تمیزی و زیبایی شهرشان اهمیت بدهند

ژاپنی نیستی، این جانمان!

شاید برایتان عجیب باشد اما عقیده «ژاپن فقط جای ژاپنی هاست» در این کشور، هر طرفدار است. آن ها با گردشگران خارجی که برای مدت کوتاهی به ژاپن آمده اند و قصدشان بازدید است، بسیار مودب و مهربان هستند. اما بنا به شنیده ها، خارجی هایی که برای کار و فعالیت بلندمدت به ژاپن می آیند هرگز پذیرفته نمی شوند. طوری که چینی ها و کره ای هایی که دو یا سه نسل در ژاپن زندگی کرده اند هنوز شهروند این کشور به حساب نمی آیند. حتی غربی ها در گرفتن اقامت دائم مشکل دارند و به راحتی موفق به تمدید آن نمی شوند. دانشجویهای خارجی مقیم ژاپن در گروه ها پذیرفته نمی شوند و اوضاع رنگین پوست ها بدتر است.

این ها در حالی است که ژاپن اولین کشوری بود که در کنفرانس صلح و رسای در سال ۱۹۱۸ با توجه به نژاد زرد خود مسئله رفع تبعیض نژادی را مطرح کرد، اما بعد از این که اشغال ژاپن تمام شد، بچه های سیاه پوستی را که حاصل ازدواج زنان ژاپنی با سربازان آمریکایی بودند، به برزیل فرستادند تا بتوانند نژاد خود را خالص نگه دارند. مسئله دیگر تبعیض جنسیتی در ژاپن است که اگر چه نسبت به گذشته کم شده اما وجود دارد. برای مثال ممکن است خانم ها به همراه همسر خود به مهمانی ها دعوت نشوند یا در شهرهای کوچک زنان را وادار می کنند شبیه برخی شهرهای ایران به هر طریقی با شوهر خود بسوزند و سبازانم را در خواست طلاق ندهند. در صورتی که مرد حق دارد زن را به دلیل هر حرفی طلاق بدهد.